

אלי סמסון - גמלאי שה"מ, משרד החקלאות
samsonf@zahav.net.il

כבר בשנים קודמות ישראל פעלה בעולם!

פעילות ישראל בעולם קיימת מזה הרבה עשורים. אלי סמסון, מדריך שה"מ לשעבר, ליווה מקרוב פעילויות רבות של משרד החקלאות ברחבי העולם והוא נזכר בצעדים הראשונים של מדינת ישראל בתחום סיוע החוץ בתחום החקלאי

הרחוקות הן - בנויים ההיקפים וההצלחות של היום. השתתפתי בחלק מפעילויות אלה (רק בשפה האנגלית) ובמאמר זה אחלוק אתכם מעט רשמים וחוויות

1960 - פגישה ראשונה

את גרשון פודקין המנוח הכרתי עוד בשנות ה-40. בשנת 1960 כאשר התחלתי לעבוד ב"מנהל ההדרכה" של אז, כמדריך לגידול בקר באזור בית-שאן - פגשתי אותו בשנית והוא בתפקיד מנהל המחלקה להדרכת חוץ במשרד החקלאות.

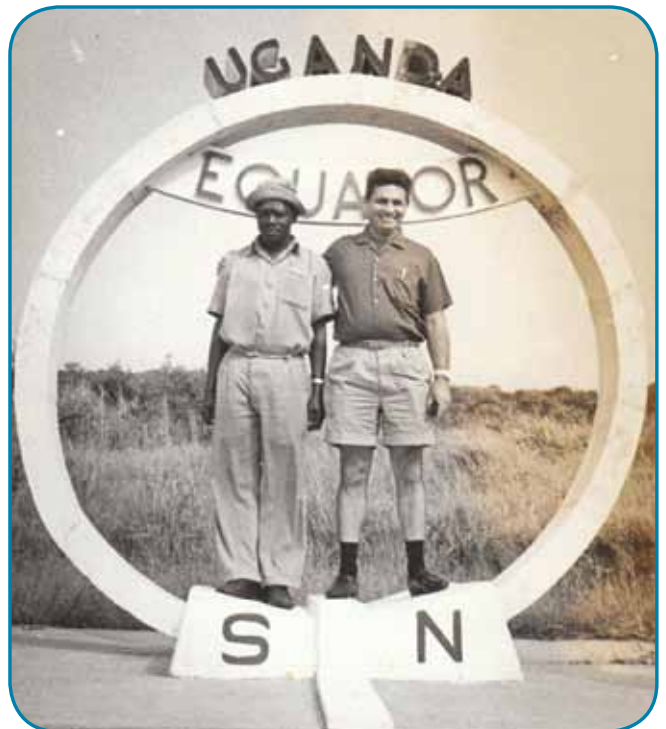
שמחנו להיפגש והוא ביקש ממני להרצות על נושאי גידול בקר בקורס של חקלאים מליבריה וסיירה-ליאונה. שהתקיים ב"אוהל" שלחוף הכנרת. זאת הייתה הפגישה הראשונה שלי עם אנשים מ"אפריקה המתעוררת" שבשנים ההן זכו בעצמאות ולתשומת לב עולמית ולאחריה גם בארץ. בהתחלה די נבהלתי - היה מדהים לפגוש, לשוחח ולהרצות לפני 22 חניכים אפריקאיים "על באמת". חוויה ראשונית ומיוחדת במינה.

המוספים ב"משק הבקר והחלב" אודות "ישראל בענף החלב בעולם" היו מרתקים, מלהיבים ומשובבי נפש. פועלם של רפתנים, אנשי מוסדות הענף למיניהם, משרד החקלאות, סינדקו ומש"ב, מפעלי התעשייה והחברות המסחריות, שעובדים בשלל ארצות ושפות - מרשימים בהיקפם - הרפת הישראלית הפכה לשם דבר.

פעילויות ראשונות של סיוע בנושאי גידול בקר לארצות מתפתחות היו כבר לפני שנים רבות. על יסודות הניסיון והמוניטין שנרכשו בשנים

הענקת תעודות עם בנימין לב

בכו המשווה באוגנדה עם נהג המשלחת

1965 אוגנדה

אוגנדה שלפני אידי אמין ומבצע אנטבה הייתה ארץ שלווה וידענו רק שב"תכנית אוגנדה" היא הוצעה לנו כארץ מולדת. לאחר עצמאותה בשנת 1962 נקשרו קשרים עם ישראל ובמסגרת הסיוע החקלאי יצאתי עם משלחת בת 4 חברים לערוך שני קורסים לשיטות הדרכה חקלאית שמיועדת לעוזרים לוותרנירים. וככה, במלוא הפאתוס, שהיה נהוג באותם הימים - פרסמתי "במשק הבקר והחלב

אמנם יורד גשם כל יום - אבל אין סידורים לאגירת מים והבאתם לחצר. צריך להסביר שפרה צריכה לשתות לפחות פעם ביום ולא רק פעם או פעמיים בשבוע

"קטעים מיומן מאוגנדה" - ל"ג בעומר, 19 במאי 1965

כל הארץ מדורות, מדורות ואנחנו נוסעים לאורכה. זה עתה נפרדנו מהמשפחה, מהידידים ויצאנו לדרך הארוכה לאפריקה, לאוגנדה. משחר ילדותינו שמענו את סיפוריה של אפריקה של "לובנגולו מלך זולו" קרל מאי וטרזון, ליווינגסטון ושאר מגלי היבשת היו לנו מלווים נאמנים בימי נעורינו. עוד מהדהד באוזניים הד שירתם של חיילי הבסטו ששהו בארץ במלחמת העולם השנייה. בשנים האחרונות. שותפים היינו בהכרה ובחזון לאפריקה המתעוררת והצועדת אלי עצמאות וחופש ואהורר. ועתה נקראנו אליה לתרום מהידע ומהניסיון שרכשנו - לעמיתנו באוגנדה הצועדת את ראשית צעדיה כארץ עצמאית. אנו יוצאים, ולבנו פתוח. נכונים לקלוט רשמים, לרכוש ידידים ולעשות מלאכתנו נאמנה, בכל לב.

- נושא ראשון - לשם מה מחזיקים בקר ? ולפי איזה סדר עדיפויות ?
- א. הבקר הוא אמצעי תשלום, מטבע עובר לסוחר שתמורתו ניתן לרכוש עוד אישה או כל דבר אחר.
 - ב. מספר פרות גדול מעלה את המעמד החברתי של האיכר. כמספר הראשים כן יוקרת בעליו.
 - ג. עורות ושלחים שאותם לומדים לעבד לרכו ולייצא לחו"ל
 - ד. הכנסה (מעטה) מבשר - סדרי שיווק לא מתאימים ורצון להחזיק מספר מרבי של ראשים מונע שיווק רציונלי ויש גם בעיה - שימוש בבשר נבלות
 - ה. שימוש בזבל לטיוב הקרקע.
 - ו. שימוש (מועט) בבקר כבהמות עבודה. למרות המספר העצום של בקר - רואים נשים מושכות במחרשות ועודדות והבקר מסתובב בטל מסביב.
 - ז. גם קצת חלב. מדינה שיש בה 3,5 מיליון ראשי-בקר נאלצת לייבא עשרות אלפי ליטרים חלב ביום מקניה השכנה.

מה עושה המשד לבעלי חיים? רוב עבודתו במלחמה ובמניעת מחלות הבקר האיומות, בעקרות ובתמותת הוולדות (המלטה אחת לשנתיים ותמותת ולדות של 60 אחוזים). מטרה שנייה - הסברה, שכנוע והדרכת

מאות-אלפי בעלי הבקר כדי שיראו בבקר שלהם נכס כלכלי שצריך להביא הכנסה כספית לבעליו ולמדינה. למדנו מה עושים חניכי הקורס: כל מדריך צמוד לאזור שבו בין 300 עד 3,000 בעלי בקר. הם מסבירים, מדריכים, מקיימים הרצאות ועוזרים בביצוע פעולות הדגמה והדרכה, מקדישים הרבה זמן ל"חקלאים - מתקדמים", עוזרים בביצוע גידור חלקות המרעה ובפתרון בעיות סבוכות הכרוכות בבעלות על הקרקע ובעיות מימון (יש סבסוד לרכישת חוטי-תיל לגידור ולמרססים). בעיה נוספת: המים. אמנם יורד גשם כל יום - אבל אין סידורים לאגירת מים והבאתם לחצר. צריך להסביר שפרה צריכה לשתות לפחות פעם ביום ולא רק פעם או פעמיים בשבוע.

לימים הקורס נכנס לשגרה - החניכים לא רק שומעים הרצאות אלא גם מכינים דיונים מקצועיים ומשתתפים בהם ומכינים הרצאות עם כל אמצעי המחשה שאותם לומדים להכין ובערבים מתרגלים את עשייתם..

בהפוגה בין שני הקורסים - למדתי להכיר מוצר חדש שמקורו מבקר. לקחו אותנו לסיור בקרמוג'ה, אזור מדברי בצפון המדינה. לפנות ערב, בטקס חגיגי במרכז הכפר עומדת פרה שדופה קשורה לעמוד וגבר צעיר יורה חץ אל צווארה, פוגע בעורק ואוסף את הדם הנשפך לקערת עץ ועל הדם הוא שופך חלב ומערבב. הקערה סובבת בין קהל הגברים הערומים והנשים חשופות החזה העומדים מסביב - והם לוגמים בשקיקה "חלבון מן החי" הציעו גם לנו ללגום - אבל סירבנו. אכן מוצר שלא הכרנו !

הקורס השני באותה מתכונת התקיים בקרבת אנטבה הבירה במוסד שלחוף אגם ויקטוריה. גם הוא זכה להצלחה ולפרסום תקשורתי עוד הרבה יותר נרחב...

סוף יולי 1965

אמש התקיימה מסיבת הסיום הפנימית של הקורס השני. אחרי גמר והתכנית הרשמית והנאומים - קם אחד ואמר לנו במפתיע דברים מהלב: "על זה שנתתם לנו הרצאות מעניינות וחשובות, חומר למחשבה ולשינוי התנהגותנו כמדריכים - על כך מגיעה לכם תודה - ואכן אנחנו מודים לכם. אולם על זה שבאתם לעתים לחדר האוכל שלנו ואכלתם איתנו - דבר שאף לבן לא עשה מעולם, על כך שישבתם איתנו בהפסקות ושוחחתם איתנו כחבר אל חבר והפכתם אותנו לחבורה של אנשים שרואים את עבודת ההדרכה בעתיד - כיעוד - על כך אין מספיק מילים להודות לכם ולמדינה ששלחה אתכם". בהחלט התרגשנו. נדמה לי שהצלחנו לגבש סגל של מדריכים אשר ידעו יותר טוב מקודם להעביר את הידע החקלאי אל האיכר הזקוק לו ואשר לעולם יישאו בלבם זיכרונות נעימים על הקורס שבו עבדו כה קשה, על הצוות שערך את הקורס ועל מדינת ישראל אשר שלחה את הצוות.

מה אירע מאז לבוגרי שני הקורסים שקיימנו ולחקלאים מגדלי הבקר באוגנדה למודת הסבל, מלחמות השבטים וחילופי השלטון - אינני יודע דבר. באיזה מידה הדבר השפיע על היחסים בין שתי המדינות - לא אני אשפוט, דבר אחד ודאי - השארנו שם קבוצת אנשים אשר יזכרו את ישראל לטובה.

1968 - מלטה

מלטה הוא אי זעיר במרכז הים התיכון שזכה לעצמאות מאנגליה בשנת 1964. מנהל "מועצת החלב" של מלטה ביקר בארץ ולאחר התרשמותו הרבה ביקש סיוע וייעוץ להזנה ולהשבחת הבקר בארצו. יצאתי לשם עם גרטל ברקאי, מדריכה לגידול בקר בעפולה לשליחות קצרת מועד בהתאם לבקשתו.

26 בדצמבר 1968

עוד במטוס התלבטנו אם יבוא מי לקבל את פנינו או שניאלץ לקחת מונית ולחפש את בית השגריר. המטוס נחת - וגודד של צלמים, עיתונאים ומראייני רדיו עטו עלינו ולידם איש השגרירות שלנו. והוא סיפר לנו בפנים דאגות על פרשת תקיפת מטוס אל-על באתונה ועל חרדתו לנו. למזלנו עברנו שם עוד קודם.

30 בדצמבר 1968

ביקור ברפתות. במשקים הגדולים 20 עד 30 פרות, רובן הולנדי-פריזי, הפרות מפתיעות בגודלן ובמצבן הגופני הטוב. הרפתות גדולות, גבוהות, סגורות כמעט לחלוטין ורק חלונות קטנים ודלתות צרות בקירות העבים. וזאת כאשר האקלים היס-תיכוני זהה לשלנו. הפרות עומדות זנב מול זנב, קשורות בחבל לקיר ונחלבות בידיים. יש מכונות חליבה ניידות - אבל הן יצאו משימוש בגלל "קשיים בשמירה על תקינותם". על הגגות - ערמות גדולות של שחת תלתן - שהוא המזון המשקי היחיד, פרט למעט קש חיטה המצוי פה ושם. תשעים אחוזים מהמזון המוגש הוא מזון מרוכז!!! מורכב מהרבה חרובים, כוספה כותנה, שעורה, תירס וסובין ללא כל תוספת מלח או קמח עצמות או תוספות מזון אחרות. מכל 100 פרות מצליחים לגדל רק 35 ולדות חיים. אי-פוריות ותמותת ולדות איומה.

התנובה המשווערת כ-3,600 ק"ג לפרה בשנה מ-5,000 הפרות שבאי. אין ביקורת חלב או רישום תנובות ויותר חמור, גם אין רישום של ייחומים, הרבעות או הזרעות - הכול נעשה לפי הזיכרון!.

9 לינואר 1969

ליד מלטה - אי קטן ובו 27 אלף תושבים והוא נקרא "גוזל". הקשר לשם במעבורת שמגיעה לשם פעמיים-שלוש ביום. מן המעבורת שלקחה אותנו לביקור עלתה משאית עמוסה כדי חלב ריקים שחזרו מהמחלבה המרכזית של מלטה למחלבה של גוזל. באי יש כ-1,200 פרות השוכנות ברפתות אטומות לאור ולאוויר, במערות ובכוכים בצלעי ההרים. בעלי הפרות סיפרו לנו שהקולוסטרום הוא רעל ואסור להגמיע בו עגלות...

מלטה - סיור ברפת

למרבה הפליאה - תמותת היונקים מזערית.. אנחנו בתחילה חשבנו מיד לשכנע אותם להגמיע בקולוסטרום - אבל צא וחשוב מה יקרה אם העגלה הראשונה שתעבור לשתיית קולוסטרום ותמות חלילה לאחר השתייה, מסיבה כלשהי? אנחנו נהיה אשמים וישראל תצטרך לשלם פיצויים - לכן שתקנו - רק בהמלצות הסופיות המלצנו "לעשות ניסיון" בנדון.

17 לינואר 1969

ביקור במשק היחידי שבו חלבו במכון חליבה. שהיה אמנם מיושן ומוזנח - אבל בעל הרפת היה מאושר. אין הוא צריך להתכופף, הפרות באות אליו ולא הוא אל הפרות, העבודה קלה יותר והחיים טובים יותר.. אחת מן ההמלצות שהצענו להם היא לעבור מהחליבה בידיים הנהוגה כיום - ישר לחליבה במכונת-חליבה, ללא שלב הביניים של מכונות חליבה מטלטלות עם צינור וואקום מעל ראשי הפרות - כפי שהיה אצלנו. דילוג על שלב זה יחסוך להם הרבה כסף וכאבי-גב.

תחילת פברואר 1969

השארנו המלצות חכמות, כמיטב שיפוטנו, קיבלנו דברי פרדה חמים וחזרנו הביתה. אחת מן ההמלצות הייתה לנסות להביא רפתן מהארץ לתקופה ממושכת - על מנת לסייע בקידום משק הבקר בהתאם להמלצות שלנו- ואכן יצא למלטה רפתן מקיבוץ ברקאי לתקופה ממושכת וראה ברכה בעמלו..

1974 עד 1984

מדוע וכיצד נערכו הקורסים הבין-לאומיים לגידול בקר והדרכה? בהתאם להמלצת משרד החוץ ומש"ב נשלחו בזמנו לכל המדינות המתפתחות, בכל רחבי תבל, הזמנות לקורסים לגידול בקר ולשיטות הדרכה שיתקיימו בארץ.

בכל שנות עבודתי בשה"מ הייתי מעורב בתכנון ובביצוע הקורסים. בקורסים הראשונים גובשה המתכונת, התכנים והמסורת שלהם. בשנת 1984, בתום עשור לקורסים לגידול בקר והדרכה - קיימנו סקר ודיון להערכה ולסיכום הניסיון שנצבר.

הקורסים שהיו עד אז

שלושת הקורסים הראשונים היו ביזמה ובשיתוף ה-FAO ארגון המזון והחקלאות של האו"ם שבהם הנושא המרכזי: היה "גידול בקר אינטנסיבי"

בקורסים הבאים הנושאים המרכזיים עסקו ב"הזנת בקר", ב"טיפוח והשבחה", "הזנה וניהול", "פיתוח רפת משפחתית" ו"השבחה ופיטום". בכל הקורסים נכללו פרקים נרחבים בנושאי "הדרכה חקלאית".

המשתתפים

המשתתפים לא היו מהדרג הבכיר של מקבלי ההחלטות אלא מן הדרג המבצע הבכיר של מוסדות העוסקים בגידול בקר סך הכול השתתפו בעשרת הקורסים משנת 1974 ועד 1984 כ-170 משתתפים מ-36 מדינות שונות. המדינות עם מספר המשתתפים הרב ביותר: תאילנד - 19, הפיליפינים 18, קניה - 14, סוואזילנד - 12, בורמה - 11, נפאל - 10.. גם משתתף אחד מס"ט-קייטס, טונגה, סנטה-לוציאה ואיי-שלמה. (יודעים איפה זה ?)

מטרות הקורסים

1. להציג משק בקר מתקדם על כל מרכיביו ולהסביר את הגורמים להצלחתו.

והמדריך החברתי המלווה שנקבע להם. הצד המקצועי תוכנן על ידי המחלקה לבקר של שה"ם, כשבצוות המרצים נמנים מדריכים, חוקרים, וטרינרים ואנשי מוסדות הענף - ציבור גדול של בעלי מקצוע שנתממו לנושא - הרצו במליאת הקורס, הדריכו צוותים בנושאים ספציפיים, לקחו איתם משתתפים לעבודתם בשדה והשקיעו מזמנם ומרצם ברצון.

שני הדברים המאפיינים את כל הקורסים שלנו הם: (1) חלק ניכר מהזמן מוקדש לפעילויות מחוץ לכיתה עבודה ממשית ברפתות - אפשר להרצות שעות על התנובה הגבוהה של הפרות שלנו - אך רק כאשר הם רואים איך הצנצנות במכון החליבה מתמלאות חלב - הם מתחילים באמת להאמין לנו, התלוות למדריכים, למזריעים, לוטרינרים בעבודתם היומיומית, סיורים מקצועיים וטילים להכרת הארץ, לימוד ועבודה עצמית בהכנות להרצאות והמחשה

(2) פרויקט סיום שמכנים חניכי הקורס והכולל הצגת בעיה מקצועית ספציפית לארצותיהם על ידי צוותים של שלושה-ארבעה משתתפים בצורה מפורטת, מסודרת ומומחשת, גם בדפוס - בפני מליאת הקורס ואורחיהם - וזאת כדגם לשיטת עבודה שבה יוכלו להשתמש בארצותיהם.

יום הצגת הפרויקטים היה תמיד אחד משיאי הקורס.

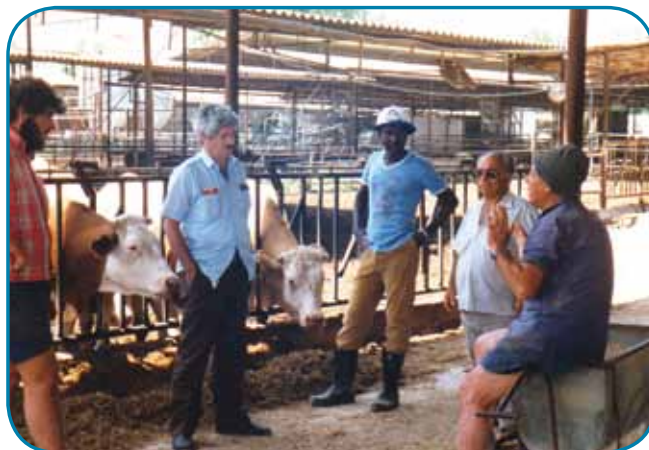
סיכום

הקורסים הבין-לאומיים האלה הם מאד, מאד יקרים, הן בכספי משלם המסים, הן במשאבי אנוש והן בהשקעת זמן ומאמצים של כל המעורבים בקורסים. אחרי הקורסים באנגלית התקיימו קורסים רבים גם בשפות אחרות. הם היו במתכונת דומה ולמדו מניסיון הראשונים. אכן - הצגנו לבאי הקורסים את משק הבקר לחלב הישראלי במלוא היקפו ואיכותו ונתנו להם את הכלים העיוניים והמקצועיים לתרום לקידום ענף הבקר בארצותיהם.

על ההצלחה המקצועית בהמשך דרכם בארצותיהם אין לנו מידע רב - אך אני ורבים מעמיתיי יכולים להעיד, שתמיד כאשר פגשנו מבוגרי הקורסים השונים בארצותיהם - הם היו בתפקידי מפתח מקצועיים ברפתות, באוניברסיטאות, ובמוסדות תומכי הענף - ותמיד, תמיד הם פגשו אותנו (וגם ישראלים אחרים שלא הכירו) במאור פנים ובנכונות לעזור ככל יכולתם, ותמיד זכרו לטובה את הארץ ותושביה. באיזה מידה השפיעו הקורסים על עמדות מדיניות של משתתפי המדינות מהם באו המשתתפים - לא עלינו לשפוט.

ועוד קורסים בין-לאומיים לגידול בקר

מאז בואם של מאות מתנדבים מכל רחבי תבל לקיבוצים אחרי מלחמת ששת הימים - ארגנה המחלקה לבקר של שה"ם בכל שנה, במשך שנים רבות, קורס בן שבוע ליסודות הענף בשפה האנגלית, למתנדבים שעבדו ברפתות. מאות רבות מהם השתתפו בקורסים, קיבלו מעט רקע עיוני לעבודתם המעשית והשתתפו בסיור ברפתות אחדות ובעיקר קיבלו תמריץ ופרס למסירותם בעבודה, הם פגשו, הכירו והחליפו חוויות ודעות עם חברים ממקומות אחרים וארצות אחרות. הקורסים תמיד זכו להערכה רבה של המשתתפים ושל שולחיהם. ■

מלטה - סיור ברפת

2. להעניק למשתלמים כלים עיוניים ומחשבתיים, מקצועיים ומתודולוגיים שיעזרו להם בקידום משק הבקר בארצותיהם
3. לעזור אהדה וליצור קשרים עם עלית מקצועית בארצות שאיתן יש לנו קשרים.

מבנה הקורסים

- (1) לימודים עיוניים בנושאים מקצועיים, הדרכתיים וכלליים.
- (2) פעילויות מחוץ לכיתה.
- (3) הכנה וביצוע של פרויקט סיום.

שגרת הקורסים

ניהול החיים היומיומיים, הפעילויות החברתיות הרבות ופתרון הבעיות האישיות של החניכים וכל נושאי ההדרכה היו בידי צוות סינדקו

אלי סמסון

יקיר ענף החלב - יולי 2006

ולדתי בשנת 1925 בגרמניה ובשנת 1933 עליתי לארץ. משנת 1946 הייתי חבר קיבוץ מזרע ועבדתי ברפת. לאחר זמן מה, ניהלתי את הענף והקמתי ועדה אזורית של רפתני עמק יזרעאל. נשלחתי על ידי המ"ב לחצי שנת השתלמות בייצור חלב בארצות הברית.

בשנת 1960 התחלתי לעבוד כמדריך אזורי לגידול בקר בלשכת ההדרכה בית שאן. בין היתר הפעלתי שם את "מועדון המאתיים" לבריור וללימוד בעיות הרפת הגדולה של אז. במשך עשר שנים לימדתי (במשרה חלקית) נושאי גידול בקר בבי"ס כדורי.

משנת 1972 כיהנתי כרכז הדרכה וכממ"ר בנושאי ניהול רפת במרכז. בשנת 1987 יזמתי את קיום הכנס הראשון למדעי מעלי גרה במעלה החמישה.

במרוצת השנים יצאתי לסיור ממושך בארה"ב, ללימודי תואר שני באוניברסיטת רדינג באנגליה, ולשליחויות מקצועיות קצרות מועד באוגנדה, במלטה, בתאילנד, בדרום-אפריקה ובפיליפינים. לאחר צאתי לגמלאות יצאתי לשנתיים מטעם סינדקו כיועץ לגידול בקר למשרד החקלאות של איי פיג'י. ■